પ્રવચન નં. ૨૧૦, ગાથા–૧૮૦, રવિવાર, માગશર વદ ૧૦, તા.૧૨-૧૨-૭૧

આ 'નિયમસાર'. ૧૮૦–ગાથા. નિર્વાણનું સ્વરૂપ છે. મોક્ષ થઈ ગયો એવા જે સિદ્ધભગવાન એ કેવા છે એનું સ્વરૂપ છે. દ્રવ્યે તો આત્માનું સ્વરૂપ એવું જ છે. એ વાત સમજાવે છે.

णवि इंद्रिय उवसग्गा णवि मोहो विम्हिओ ण णिद्दा य।
ण य तिण्हा णेव छुहा तत्थेव य होइ णिव्वाणं।।१८०।।

નહિ ઇન્દ્રિયો, ઉપસર્ગ નહિ, નહિ મોહ, વિસ્મય જ્યાં નહીં,
નિદ્રા નહીં, ન ક્ષુધા, તૃષા નહિ, ત્યાં જ મુક્તિ જાણવી. ૧૮૦.

'**ટીકા :– આ, પરમ નિર્વાણને...**' પરમ નિર્વાણ પર્યાય પ્રાપ્ત '**પરમતત્ત્વના સ્વરૂપનું કથન છે.**' આત્મા પોતે જ પરમ નિર્વાણસ્વરૂપ જ છે. ભગવાનઆત્મા પરમ શાંત અવિકારી નિર્વાણ શાંત પૂર્ણ સ્વરૂપ જ છે. એની પર્યાયમાં નિર્વાણ પ્રગટ થવું એનું નામ અહીંયાં નિર્વાણ અને સિદ્ધ કહે છે.

કેવું છે પરમતત્ત્વ? '**અખંડ-એકપ્રદેશી-જ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે...**' સિદ્ધ ભગવાન છે એ છે તો અસંખ્ય પ્રદેશી, પણ અખંડ-એકપ્રદેશ. બધાના ભેદ ન પાડવા. અહીંયાં અખંડ એકપ્રદેશી સ્વરૂપ છે. '**અખંડ-એકપ્રદેશી-જ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે...**' જ્ઞાન અસંખ્ય પ્રદેશમાં અખંડ છે ને? સમજાણું કાંઈ? '**અખંડ-એકપ્રદેશી-જ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે...**' આમ તો જ્ઞાનસ્વરૂપ અખંડપ્રદેશી છે પણ એ એમ ન ગણતા, અસંખ્ય છે નિશ્ચયથી, જ્ઞાનસ્વરૂપ અસંખ્યપ્રદેશે છે નિશ્ચયથી, પણ એને અસંખ્યને છે અતિશય નિશ્ચય છે પણ ભેદની અપેક્ષાએ એને અસંખ્યને વ્યવહાર કહી એકને નિશ્ચય કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

'**અખંડ-એકપ્રદેશી–**' એ શું કહેવું છે? ઇન્દ્રિયો નથી એમ કહેવું છે? ખંડ-ખંડ ઇન્દ્રિયથી જાણવું એ પ્રદેશનું ખંડ ખંડ થવું એવું એને નથી. નીચે છે. '**ખંડરહિત અભિન્નપ્રદેશી જ્ઞાન પરમતત્ત્વનું સ્વરૂપ છે...**' આમ તો અસંખ્ય પ્રદેશીને એક પ્રદેશી કહ્યો છે. સમજાણું કાંઈ? આવે છે ને 'પંચાસ્તિકાય'માં? ધર્માસ્તિકાયનું જ્યાં વર્ણન કર્યું છે ત્યાં અસંખ્ય પ્રદેશ હોવા છતાં એક પ્રદેશ (કહ્યું છે). અસંખ્ય કહેવાય એટલે વ્યવહાર કહે છે. અભિન્ન એકપ્રદેશી તે નિશ્ચય. બીજી બાજુ એમ કહે કે, અસંખ્ય પ્રદેશી નિયત પ્રદેશ છે. નિશ્ચય છે. કેમકે એટલા જ છે, ઓછા-વત્તા નથી.

એક ફેરી (સંવત) ૧૯૭૯ની સાલમાં પ્રશ્ન થયેલો. 'હંસરાજભાઈ' છે ને 'હંસરાજભાઈ'? એ કહે, આ બધા પ્રદેશ ગણ્યા છે એ તો કલ્પનાથી ગણ્યા છે. 'હંસરાજભાઈ' હતા ને? 'અમરેલી'. ... એ આવ્યા હતા સાંભળવા. આમ તો ... 'અમરેલી' જાવું (હતું). સામા આવ્યા

હતા. રસ્તામાં રેલ આવે છે. પાટા. રસ્તે. ત્યાં એ પ્રશ્ન ઉઠ્યો ગામમાં જતા સામે. અસંખ્ય પ્રદેશી ભગવાને કહ્યો છે એ બધી કલ્પના છે. કલ્પના એટલે શું? કીધું. અસંખ્ય પ્રદેશી જ છે. આકાશ અનંત પ્રદેશી જ છે. કલ્પનાથી કર્યું છે એમ નહિ. પણ એને વ્યવહાર કહ્યો છે એક ઠેકાણે, એનું કારણ કે અભેદની એકપણાની અપેક્ષાએ ભેદને વ્યવહાર કહ્યો. સમજાણું કાંઈ? ધર્માસ્તિમાં નાખ્યું છે ને? 'પંચાસ્તિકાય'. ત્યાં વ્યવહાર નાખ્યો છે. અસંખ્ય પ્રદેશ કહેવો એ વ્યવહાર છે. એકપ્રદેશી કહેવો એ નિશ્ચય છે. વસ્તુ તો વસ્તુ છે પણ અસંખ્ય પ્રદેશમાં જ્ઞાનસ્વરૂપ વ્યાપેલું છે. છતાં એને અખંડ એકપ્રદેશી જ્ઞાનસ્વરૂપ એ એનો નિશ્ચય સ્વભાવ છે. એને લઈને પાંચ ઇન્દ્રિયો નથી. કારણ કે એ તો ખંડ ખંડ હોય તો ઇન્દ્રિયો હોય. તેથી આ લખાણ નાખવું પડ્યું.

ખંડ ખંડ ઇન્દ્રિય ભાવ એ છે નહિ સિદ્ધને. સિદ્ધને તો નથી પણ આત્માના સ્વભાવમાં પણ ખરેખર નથી. સમજાણું કાંઈ? ૩૧ ગાથામાં આવ્યું ને? ૩૧. 'સમયસાર'. ભાવઇન્દ્રિય, દ્રવ્યઇન્દ્રિય એનાથી જુદી ચીજ છે. ભાવઇન્દ્રિય એક એક ઇન્દ્રિયથી જાણવું એ ખંડજ્ઞાન છે. જડ આ તો છે એ તો જુદી વાત છે. વાણી આદિ, શબ્દ આદિ એ તો ઇન્દ્રિયનું નિમિત્ત છે એટલે એને પણ ઇન્દ્રિય કીધી. અને આ ખંડ ખંડ જ્ઞાનનો પર્યાય વર્તમાન ખંડથી એક એક વિષયને જાણે એ તો આત્મા નથી. સમજાણું કાંઈ? આત્મા તો એ ખંડ ઇન્દ્રિયથી અધિક–જુદો (છે). જુઓ! એ સમ્યગ્દર્શનનો વિષય. **'णाणसहावाधियं मुणदि आदं'** જ્ઞાનસ્વભાવે એ ખંડ ઇન્દ્રિયના ભાવથી અધિક, જુદો, ભિન્ન અતીન્દ્રિય (છે), એને અહીંયાં આત્મા કહેવામાં આવે છે. કહો, સમજાણું કાંઈ? એ આત્મા આત્મારૂપે પર્યાયરૂપે પરિણમ્યો સિદ્ધ, એની આ વ્યાખ્યા ચાલે છે.

'અખંડ-એકપ્રદેશી-જ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે (તેને) સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, ચક્ષુ ને શ્રોત્ર નામની પાંચ ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારો નથી...' અખંડ જ્ઞાનનો જ્યાં વેપાર છે ત્યાં ખંડ જ્ઞાનનો વેપાર નથી. સમજાણું કાંઈ? અહીં પણ ખરેખર તો અખંડ, ખંડ ઇન્દ્રિયથી ભિન્ન એવો, ભગવાનઆત્મા છે એવું જ્યાં ભાન થયું એ પણ ખંડ ઇન્દ્રિયથી જાણવું એને હોતું નથી. સમજાણું કાંઈ? કેમકે એને ઇન્દ્રિયના વિષયનો ભોગ જ નથી આત્માને. સમજાણું કાંઈ? ક્યાં આવ્યું ઈ? અલિંગગ્રહણનો બારમો બોલ છે ને?

ભગવાનઆત્મા એને ઇન્દ્રિયના વિષયનો ભોગ જ નથી. ઇન્દ્રિયથી જાણવું એવું એનું સ્વરૂપ જ નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ઇન્દ્રિયથી જણાય એવો એ નથી અને ઇન્દ્રિયથી જાણે એવો પણ નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ઇન્દ્રિયથી જણાય એવો તો એ નથી પણ ઇન્દ્રિયથી જાણે એવો એ નથી. આહાહા..! એને આત્મા કહીએ. સમજાણું કાંઈ? અને ઇન્દ્રિયના વિષયને ભોગવે નહિ એ આત્મા કહીએ. ઓલું છે ને? અખંડિત છે તેથી પાંચ ઇન્દ્રિયના વ્યાપારો નથી.

આત્મામાં એનો સ્વભાવ, ઇન્દ્રિયના વિષયને જાણવું કે ઇન્દ્રિયથી જાણવું કે ઇન્દ્રિયના વિષયને ભોગવવું એના સ્વરૂપમાં નથી. સમજાણું કાંઈ? સમકિતી ઇન્દ્રિયના વિષયને ભોગવતો નથી. એમ કહે છે. ભોગવતો નથી એની વ્યાખ્યા શું? લ્યો, અભિપ્રાયથી નિવર્ત્યો નથી તેને જ્ઞાન નથી. ઓલો કહે, આસ્રવથી નિવર્ત્યો નથી માટે જ્ઞાન નથી. એમ નહિ. અભિપ્રાયમાંથી નિવર્ત્યો છે એટલે એને... સમજાણું કાંઈ? આસ્રવની નિવૃત્તિ જ છે. સમ્યગ્દષ્ટિને પુણ્ય-પાપના પરિણામ મારા છે એવો અભિપ્રાય છૂટી ગયો છે. તેથી એ આસ્રવરહિત જ છે. આહાહા..! ભારે વાત. એમ સમ્યગ્દષ્ટિ,..

અહીં તો ઇન્દ્રિયના વેપાર વિનાનો આત્મા સિદ્ધ એવો જ આ આત્મા છે અહીં. જે અતીન્દ્રિય આનંદનો ભોગવટો કરનાર એવો જે આત્મા, એ આત્મા ઇન્દ્રિયના વિષયને ભોગવે એવું એની પર્યાયમાં નથી. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન ભોગવે નહિ પણ અહીં સમકિતી? આત્મા ન ભોગવે એનો અર્થ કે આત્માનો જાણનાર (પણ ન ભોગવે). સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

આત્મા ઇન્દ્રિયના વિષયને ભોગવે નહિ અથવા આત્માને ઇન્દ્રિયના વિષયોનો વેપાર નહિ. એમ કહ્યું ને અહીં? સિદ્ધને ઇન્દ્રિયના વિષયનો વેપાર નહિ. એનો અર્થ એ થયો. ભગવાન આ આત્માને પણ ઇન્દ્રિયના વિષયનો વેપાર નથી. એનો એ અર્થ થયો કે જેણે આત્મા આવો જાણ્યો એવા સમકિતીને પણ ઇન્દ્રિયના વિષયનો વેપાર નથી. એને વિષયનો ભોગ નથી. આહાહા..! ભારે ભાઈ વાત. સમજાણું કાંઈ?

'નિયમસાર' છે. **'અખંડ-એકપ્રદેશી-જ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે...'** આ તો ટીકા 'પદ્મપ્રભમલધારીદેવ'ની છે. **'સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, ચક્ષુ ને શ્રોત્ર નામની પાંચ ઇન્દ્રિયોના વ્યાપારો સિદ્ધને નથી...'**

મુમુક્ષુ :– દ્રવ્યને પણ નથી.

ઉત્તર :– થઈ રહ્યો ને. અર્થ જ થયો. દ્રવ્યને નથી. દ્રવ્યે નથી એટલે દ્રવ્યદષ્ટિવંતને પણ નથી. 'ચીમનભાઈ'! આહાહા..! ભારે માર્ગ.

ભગવાનઆત્મા નિર્વાણસ્વરૂપે બિરાજમાન (છે). કહે છે કે એ તો અખંડ એકપ્રદેશી જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. એને પાંચ ઇન્દ્રિયથી જાણવું એવો વેપાર સિદ્ધને નથી. એનો અર્થ એ થયો કે એનો જે સ્વભાવ હતો એ આવી ગયો. ત્યારે હવે એનો સ્વભાવ–ત્રિકાળી ભગવાનઆત્માનો સ્વભાવ અખંડ એક જ્ઞાનસ્વભાવવાળો છે, ખંડ જ્ઞાનવાળો છે નહિ. ખંડજ્ઞાન વડે ઇન્દ્રિયનો વેપાર દ્રવ્યને નથી, સિદ્ધને નથી અને દ્રવ્યના દૃષ્ટિના જાણકાર સમકિતીને નથી. ભારે વાતું, ભાઈ! આમ ભોગવે ને. આમ છન્નું હજાર સ્ત્રી લાગે. આહાહા..! અરે..! ભાઈ! તને ખબર નથી. રાગનું અને હરખનું જેમ આત્માની પર્યાયમાં અસ્તિત્વ જ સ્વીકારતો નથી. એ તો સમ્યક્ ચૈતન્યમૂર્તિ અખંડ પ્રદેશ એવો એક ભગવાનઆત્મા, એના આશ્રયથી નિર્મળ દશા થાય એને એ કરે અને એ ભોગવે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

ક્ષાયિક સમકિતી છ ખંડના રાજ કરે, સિદ્ધ રાજ કરે તો સમકિતી રાજ કરે. સમજાણું

કાંઈ? આહાહા..! ભારે. **'णवि इंद्रिय'** એમાંથી કાઢ્યું બધું. ઇન્દ્રિય સિદ્ધને નથી. એટલે કે આત્માને ઇન્દ્રિય નથી. એટલે કે ઇન્દ્રિયનો વેપાર સિદ્ધને નથી, એટલે કે આત્માને ઇન્દ્રિયનો વેપાર નથી. એટલે કે સમકિતીને પણ ઇન્દ્રિયનો વેપાર નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ભારે વસ્તુ, ભાઈ! એક વાત કરી.

'णवि इंद्रिय', હવે **'णवि उवसग्गा'**. **'णवि इंद्रिय' 'णवि उवसग्गा'**. જ્યાં શરીરને વેપાર જ નથી એને ઉપસર્ગ જ નથી. **'દેવ, માનવ, તિર્યંચ ને અચેતનકૃત...'** ચાર. નારકી તો કાંઈ ઉપસર્ગ કરવા આવતા નથી. દેવ ઉપસર્ગ કરે. પ્રતિકૂળતા. માનવ, ઢોર કાં અચેતન. ઉપસર્ગ ભીંત પડે, ચારપાયે એવા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો સિદ્ધને નથી. શરીર જ જ્યાં ઇન્દ્રિયનો વેપાર નથી ત્યાં વળી ઉપસર્ગ કેવો? એમ ભગવાનઆત્મામાં પણ ઉપસર્ગ નથી. એમ ધર્મીને પણ ઉપસર્ગ નથી. લ્યો. એય..! મુનિને ઉપસર્ગ થાય છે ને આ? સિંહણ ખાય છે, આ ખાય છે. ખાય છે કોને? અને ખાય કોણ? એના મોઢામાં આત્માના પ્રદેશ આવે છે? સમજાણું કાંઈ?

ધર્મી તો પોતાના આનંદના વેદનને અનુભવે છે. એમાં ઉપસર્ગ કેવો? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? ઉપસર્ગ લાગે એને.. યોગ તો ભલે ઉપસર્ગના હોય, એને ઉપસર્ગ લાગે તો દુઃખ થાય. અને દુઃખ તો વિભાવ છે, એ આત્માનો સ્વભાવ નથી. અને વિભાવમાં સમકિતી આવતો જ નથી, એમ કહે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પોતાનું સ્વરૂપ જ ચૈતન્ય આનંદમય એવું જ્યાં છે એવો અસ્તિભાવ અનુભવમાં સ્વીકાર્યો, એને કહે છે કે ઉપસર્ગ નથી. ઓહોહો..! સમજાણું કાંઈ? આવી કર્મની ચીજ છે. મામુલી સાધારણ વાત કરે અને ધર્મ થઈ ગયો, આ ધર્મ થઈ ગયો, આ ફલાણું થઈ ગયું. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..!

વળી એ સિદ્ધ ભગવાન કેવા છે? **'ક્ષાયિકજ્ઞાનમય અને યથાખ્યાતચારિત્રમય હોવાને લીધે...'** બે ભેદવાળો મોહ નથી એમ કહેવું છે. **'દર્શનમોહનીય અને ચારિત્રમોહનીય એવા ભેદવાળું બે પ્રકારનું મોહનીય નથી;...'** સિદ્ધને મોહ કેવો? એમ દ્રવ્યને મોહ કેવો? આહાહા..! ગજબ શૈલી છે! જેમ સિદ્ધ ભગવાનને ઇન્દ્રિય નથી એટલે ઉપસર્ગ નથી, મોહ નથી. મોહ નથી એવું થયું કેમ? કે એના દ્રવ્યસ્વભાવમાં મોહ હતો નહિ એટલે મોહરહિત થઈ ગયા. અને આત્મા પણ મોહરહિત અત્યારે છે તો મોહરહિત થઈને સિદ્ધ થશે. અને આત્માની દૃષ્ટિ થઈ એ જીવ પણ મોહરહિત જ છે. કહો, સમજાણું કાંઈ?

સાધકમાં ચોથે ગુણસ્થાનથી... આહાહા..! કેમકે મોહ તો એક દોષ છે. કર્મ તો એક કોર રાખો. દોષ પણ નથી. આહાહા..! સિદ્ધને નથી. એમ દ્રવ્યમાં નથી, એમ દ્રવ્યદૃષ્ટિવંતને નથી. સમજાણું કાંઈ? જુઓ! આવો ધર્મ છે. આહાહા..! વીતરાગી સ્વરૂપ એવો ભગવાનઆત્મા, એને વીતરાગતા સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાનાદિ પ્રગટ થતાં, ધર્મ પ્રગટ થતાં એને અધર્મ એવો મોહ ક્યાંથી હોય? એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? બે **'ભેદવાળું બે પ્રકારનું મોહનીય નથી;....'**

વિસ્મય... આહાહા..!

'બાહ્ય પ્રપંચથી વિમુખ હોવાને લીધે (તેને) વિસ્મય નથી;...' સિદ્ધને વિસ્મય શું? પૂર્ણ કેવળજ્ઞાનથી પૂર્ણ જાણવું-દેખવું એક સમયમાં પરિણમન થઈ ગયું છે. આ... આ... એવું વિસ્મય નથી. એમ ભગવાનઆત્માના સ્વભાવમાં પણ વિસ્મય નથી. નહોતું ત્યારે તો થયો. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? અને એ આત્માનો સ્વીકાર કરનાર એનું આવું અસ્તિત્વ છે. શુદ્ધ ચૈતન્ય જ્ઞાયકભાવ એમ અનુભવનાર, માનનાર, જાણનાર સાધક, એને વિસ્મય નથી. સમજાણું કાંઈ? વિસ્મય તો વિકલ્પ છે. એમાં નથી, એને નથી. એ તો પર છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? વિસ્મય નથી. આમ લાગે, કાંઈક નવું લાગે. નવું! આહાહા..! શું છે? વિસ્મયતા એમ તને પરની કાંઈ અદ્ભુતતા લાગે તો તે તો રાગ છે, એ વિકલ્પ છે. એવી વિસ્મયતા સિદ્ધને નથી. પણ સિદ્ધને એવી વિસ્મયતા નથી (એવું) થયું કેમ? વસ્તુમાં જ વિસ્મયતા નથી. આહાહા..! વિસ્મય આશ્ચર્યકારી રાગ થવો... આહાહા..! આવું! સમજાણું કાંઈ? આટલા પૈસા પેદા થઈ ગયા! નાની ઉંમરનો અને પાંચ, દસ કરોડ, પચ્ચીસ કરોડ, અબજ, બે અબજ. શું છે પણ હવે? સમજાણું કાંઈ? વિસ્મય નથી.

વળી એકકોર ભગવાનના શરીરને દેખીને જોવા (માટે) ઇન્દ્રો હજાર આંખુ કરે. એવું આવે શાસ્ત્રમાં, લ્યો. એવું શરીર છે સુંદર–રૂપાળું, બધા નમણા અવયવો અને આમ એક-બે આંખે જોવા તૃપ્ત (નહિ) થતાં હજાર (નેત્ર) કરે અને છે ક્ષાયિકસમકિતી. છતાં એને પર્યાયમાં વિસ્મય નથી. ગજબ વાત છે. સમજાણું કાંઈ? દ્રવ્યમાં તો નથી પણ દ્રવ્યમાં નથી એવું જેણે દ્રવ્યનું ભાન કર્યું, એને પણ એની પર્યાયમાં પણ નથી. આહા..હા..! ગજબ વાત છે. કહો, સમજાણું આમાં? લાખ પેદા થાય મહિનાના. બે લાખ પેદા થાય, પાંચ લાખ પેદા થાય. આહાહા..! છોકરો ભારે! ભારે જાગ્યો હો કહે. એય..! 'પોપટભાઈ'!

મુમુક્ષુ :– છોકરો...

ઉત્તર :– છોકરો છોકરાનું પણ એમ કે..

ભાઈ! આ એનું વિસ્મયપણું થવું એ તો વસ્તુના સ્વરૂપમાં નથીને ભગવાન! હોય તો સિદ્ધ કેમ વિસ્મય વિનાના છે? આહાહા..! '...ભાઈ'! 'નાગ્નેશ'ના ઘરે કરોડપતિના દીકરા (હોય તો) વિસ્મય ન થાય? થાય કે નહિ કાંઈ? એય...! 'મૂળચંદભાઈ'!

મુમુક્ષુ :– તત્ત્વ નથી.

ઉત્તર :– વસ્તુનું સ્વરૂપ એવું નથી, એમ કહે છે. આહાહા..!

આ શું? અદ્ભુતાત્ અદ્ભુતમ્ તો એનું પોતાનું સ્વરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ? એને કોઈ ચીજની અદ્ભુતતા દેખાતી નથી. આહાહા..! જુઓ! આ વીતરાગી માર્ગ. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? **'વિસ્મય નથી; નિત્ય-પ્રકટિત શુદ્ધજ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે (તેને) નિદ્રા નથી;...'** ભગવાનને નિંદ્રા નથી. આહાહા..! નિત્ય પ્રકટિત. ભગવાનઆત્મા આનંદ સ્વરૂપે નિત્ય પ્રગટ્યો

છે. એવો શુદ્ધજ્ઞાનસ્વરૂપ હોવાને લીધે તેને નિંદ્રા નથી. આહાહા..! નિદ્રા નથી, ઉંઘ નથી.

મુમુક્ષુ :– ત્યાં ઉપર કર્મ લખ્યું છે.

ઉત્તર :– એ કર્મ છે તોપણ વાંધો નથી. કર્મ અને કર્મનો ભાવ બેય. કહો, સમજાણું કાંઈ? નિદ્રા નથી.

વસ્તુ આત્મદ્રવ્યમાં પણ નિદ્રા નથી. અને આત્મદ્રવ્યની દૃષ્ટિવંતને નિંદ્રા નથી. આહાહા..! એય..! નિંદ્રાના પ્રમાદભાવથી સમકિતી મુક્ત છે. એય..! ભગવાનઆત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પૂર્ણાનંદના સત્‌પણે બિરાજમાન, એવી ચીજમાં નિંદ્રા નથી. એની પર્યાયમાં પ્રાપ્ત થયા એવા સિદ્ધને નિંદ્રા નથી. અને એવી દ્રવ્યદૃષ્ટિ જેને પ્રાપ્ત થઈ એને નિંદ્રાનો અભાવ છે. સાધુને આવે છે ને? પાછળ પહોરમાં જરી. એય..! ...

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– એ તો વ્યવહાર જણાવ્યો છે. ભારે વાત, ભાઈ! વીતરાગના માર્ગની શૈલી ગજબ છે. વસ્તુના સ્વભાવની શૈલી છે ને! સ્વભાવવાદીઓનું આ કથન છે.

મુમુક્ષુ :– પહેલા આવી ગયું હતું ને?

ઉત્તર :– પહેલા આવી ગયું ને. ન્યાં કીધું, વિભાવવાદીઓ તમારું માન્ય નથી. એ જ્ઞાન જાણે ને દર્શન દેખે. આત્મા જાણે-દેખે ભેગું, એવું બધું વિભાવવાદીઓની વાત છે. અમે તો એક જ અખંડાનંદ ભગવાન, પૂર્ણાનંદ પ્રભુ ચૈતન્યનો પિંડલો પ્રભુ, અનાકુળ આનંદનો એકલો દરિયો એવી વસ્તુમાં નિંદ્રા કેવી? અને એવી જ્યાં પર્યાય પૂર્ણ પ્રગટ થઈ ગઈ એને કેવી? અને પૂર્ણ થઈ નથી પણ ભાનમાં આવ્યો... આહાહા..! કહો, 'નેમિદાસભાઈ'! આવું છે આ.

'નિંદ્રા નથી;...' અહીં તો સમકિતી સૂવે છે ને. બે કલાક, ચાર-ચાર કલાક સૂવે. આઠ આઠ કલાક. મુનિ પણ પાછળમાં જરીક... એ તો વ્યવહાર થાય છે એ જાણવા લાયક છે. એના અસ્તિત્વમાં છે એમ નહિ. સમજાણું કાંઈ? એય..! '...ભાઈ'! આવો માર્ગ છે, ભાઈ! આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? **'અશાતાવેદનીય કર્મને નિર્મૂળ કર્યું હોવાને લીધે...'** ભગવાનને અશાતાવેદનીય કર્મના નિમિત્તે ક્ષુધા-તૃષા થાય એ અશાતાવેદનીય કર્મને મૂળમાંથી નાશ કર્યું હોવાથી **'(તેને) ક્ષુધા અને તૃષા નથી.'** આહાહા..! લ્યો! સિદ્ધ ભગવાનને ક્ષુધા-તૃષા નથી. હવે અહીં કેવળીને તો ક્ષુધા-તૃષા ઠરાવે છે. અહીં તો કહે છે કે સમકિતીને ક્ષુધા-તૃષા નથી. સાંભળને! એ તો જ્ઞાનમાં જ્ઞેય જાણવા લાયક છે. આહાહા..! જઠરમાં ક્ષુધાદિ થાય એ તો પર છે એમ જાણે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આવો માર્ગ વીતરાગનો, ભાખ્યો શ્રી ભગવાન. આહાહા..!

કહે છે, ક્ષુધા-તૃષા નથી તો પછી સમકિતી રોટલા નથી ખાતા? એય...! અજ્ઞાની પણ ખાતો નથી પણ એને રાગ થાય છે ને? પણ આ રાગ છે એનું અસ્તિત્વ સ્વીકારનારને

રાગ છે. રાગનું અસ્તિત્વ મારામાં નથી. હું તો વીતરાગમૂર્તિ ચિદાનંદ છું. આહાહા..! એવા સ્વીકારનારને ક્ષુધા-તૃષાની ઇચ્છા જ નથી. એ તો કહ્યું નહિ? નિર્જરા અધિકારમાં. આહારની ઇચ્છા નથી, પાણીની ઇચ્છા નથી. મુનિને નથી એ તો એનો અર્થ. આહાહા..! ગજબ શૈલી છે. ચારે બાજુથી જુઓ તો.

ભગવાનઆત્મા એકલો જ્ઞાનનો સાગર. અસ્તિ વસ્તુ છે ને? પદાર્થ છે ને? પદાર્થ છે તો એનો સ્વભાવ પરિપૂર્ણ હોય ને. પદાર્થ એક અને પરિપૂર્ણ (અને) તેનો સ્વભાવ અનંત જ્ઞાનાદિ પરિપૂર્ણ અને એક અભેદ. એવા આત્મામાં ક્ષુધા-તૃષા નથી. સિદ્ધને નથી, પરમાત્મા થયા એને નથી. તો કેવળીને પણ નથી. ત્યારે કહે છે, ભાઈ! સિદ્ધને અને કેવળીને લખ્યું છે તમારામાં. અગિયાર પરિષહ તો પછી તમારે કરવું પડ્યું હશે. એ તો ઉપચારથી. એય..!

મુમુક્ષુ :– ...

ઉત્તર :– ... એ લોકોએ વિરોધ કરવા લખ્યું છે. એણે અગિયાર લખ્યું ને. વળી કહે કે એ તો ઉપચારમાત્ર છે. એમ પાછો અર્થ કર્યો. અમારે પંડિતજીએ અર્થ કર્યાને બધા ‘પંચાસ્તિકાય’ના? કરીને પછી ભૂંસાડ્યો વાળ્યો પાછળથી, એમ લખ્યું છે. એમ એ લોકો કહે છે, હોં! એ લોકો કહે છે. અરે..! સાંભળને. એ તો સ્પષ્ટીકરણ કર્યું છે એનું. એમાં શું કહેવા માગે છે એને ખુલ્લુ મૂક્યું છે. જે સામાન્યપણે હોય એને વિશેષપણે સ્પષ્ટ થાય. એમાં શું છે. સમજાણું કાંઈ?

ધર્મધારા. ધર્મ જેને પૂરો થઈ ગયો એવા સિદ્ધ. એને ક્ષુધા-તૃષા નથી. કેવળીને પણ નથી, વસ્તુમાં નથી, એમ જ્ઞાનધારામાં એ કહ્યું. ક્ષુધા-તૃષા જ્ઞાનધારામાં ભેગી આવતી નથી. આહાહા..! કહો, સમજાણું કાંઈ? કહો, ‘હીરાભાઈ’! આહાહા..!

મુમુક્ષુ :– સાધક જીવને..

ઉત્તર :– સાધક, સિદ્ધ અને દ્રવ્ય. ત્રણે થઈ ગયા. દ્રવ્યમાં હોય તો પર્યાયમાં રહે સિદ્ધને. એમ દ્રવ્યમાં હોય તો સમકિતીને પર્યાયમાં રહે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એવો ભગવાન અદ્ભુતાત્ અદ્ભુત આનંદ અને જ્ઞાનનો વિલાસી આત્મા, એને ક્ષુધા-તૃષા કેવી? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

‘તે પરમ બ્રહ્મમાં (–પરમાત્મતત્ત્વમાં) સદા બ્રહ્મ (–નિર્વાણ) છે.’ આવા આત્મામાં તો સદાય નિર્વાણ જ છે, કહે છે. સિદ્ધપદની પર્યાયમાં સદાય નિર્વાણ છે. આ દ્રવ્યમાં પણ સદા નિર્વાણ છે. આહાહા..! અને સમકિતીને પણ મુક્તપણું દ્રવ્યનું ભાખ્યું એટલે એને દૃષ્ટિમાં સદાય નિર્વાણ–મુક્તપણું જ છે. આહાહા..! વ્યવહારથી મુક્ત છે, નિર્વાણ પૂર્ણ છે આ. મુક્તસ્વરૂપ ભગવાન છે એના મુક્તસ્વરૂપની દૃષ્ટિવંતને પણ મુક્તસ્વરૂપ જ છે. સમજાણું કાંઈ? આ બધા આઠ કર્મ અને એના રાગના બધા ભર્યા છે ને? એ બધા વ્યવહાર જાણવા લાયક છે. મારામાં છે એમ ખતવવા લાયક નથી. આહાહા..!

'તે પરમ બ્રહ્મમાં (–પરમાત્મતત્ત્વમાં) સદા બ્રહ્મ (–નિર્વાણ) છે.' એવા આત્મામાં જ નિર્વાણ છે. ક્યાંય બીજે નિર્વાણ બહાર જુદું છે (એમ નથી). નિર્વાણ અને આત્મા, સિદ્ધ ને આત્મા.. આગળ કહેશે, સિદ્ધ અને નિર્વાણ બેય એક જ છે. સમજાણું કાંઈ? આગળ ગાથા કહેશે ને છેલ્લી. પાછળની. એક જ વાત છે. નિર્વાણ કાંઈ નામ બીજું સિદ્ધ પડ્યું તેથી નામ માટે એમ કાંઈ નથી. પૂર્ણ શાંતિ... પૂર્ણ શાંતિ... પૂર્ણ શાંતિ... આહાહા..! આ બધા અબજોપતિ 'અમેરિકા'વાળા થાક્યા બિચારા હવે કે આમાં ક્યાંય સખ નથી લાગતું.

મુમુક્ષુ :– અબજોપતિ નથી અને અબજોપતિ માને તો પછી શેનું દુઃખ?

ઉત્તર :– આ તો એમ કે આવા મોટા બંગલા અને આમ છે. ઓહોહો..! ક્યાંય સુખ નથી. શાંતિ કે વિસામો દેખાય એવું નથી. આ તો કૂતરાની જેમ આ... મોટા બંગલા કર્યા પાંચ કરોડના. નીચે અને ઉપર ચડે. શું કહેવાય એ? લિફ્ટ. આમ ઉપર ચડે. કાગડો ઊડે એમ ઊડે. આ બેસીને ઊડે. શું છે પણ? આહાહા..! ત્યાં જાય, હેઠે ઉતરે. લ્યો આમ શું કહેવાય દીવાનપણું. દીવાનખાનું. દીવાનખાનું હોય ત્યાં. આઠ-દસ બંગલા મોટા. એય..! 'પોપટભાઈ'! એવા મકાન છે કે નહિ? છે કે નહિ તમારા? નવા થયા તે જોવા. ચાલીસ લાખનો નવો કર્યો ને? એ જોયો? એમ ઠીક. આમ લાગે.. લુગડાબુગડા પહેરાવી. જાણે કોઈ ઉપરથી ઉતર્યો સ્વર્ગમાંથી. ધૂળમાંય નથી ક્યાંય. આહાહા..! અરે..! સુખના સાગરની સામું ન જોતા, આ પર સામું જોઈને વિસ્મય અને ખુશી થાય છે, એ આત્માનો અનાદર કરે છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'તે પરમ બ્રહ્મમાં (–પરમાત્મતત્ત્વમાં) સદા બ્રહ્મ (–નિર્વાણ) છે.' દ્રવ્યરૂપે વસ્તુઆત્મા પણ સદા બ્રહ્મ (નિર્વાણ) છે. દ્રવ્ય આત્માનું દ્રવ્ય જે વસ્તુ છે એ મુક્તસ્વરૂપ જ છે. મુક્તસ્વરૂપ છે તો પર્યાયમાં મુક્ત થાય છે. સમજાણું કાંઈ? તું છો મોક્ષસ્વરૂપ, આવે છે. આપણે કળશમાં આવે છે. મુક્ત એવ. કળશમાં આવે છે. સમ્યગ્દષ્ટિ મુક્ત એવ. મુક્ત છે. વ્યવહારથી મુક્ત છે એટલે પછી વ્યવહાર એનામાં ન રહ્યો એટલે શું રહ્યું? રાગથી મુક્ત છે. આહાહા..! ગજબ વાત છે, ભાઈ!

જેણે ધર્મીને ધારણ કર્યો, ધર્મી એવો ભગવાનઆત્મા દૃષ્ટિમાં, જ્ઞાનમાં, અનુભવીને ધાર્યો, એમાં કહે છે કે, રાગ ને સંસારનું કરવું, ટકવું છે નહિ. આહાહા..! નિર્વાણ. એ આવે છે. સમકિત થયું એની મુક્તિ થઈ એમ પણ આવે છે. મુક્ત થયો. એક પર્યાયમાં થોડી બાકી છે. એ આખા મુક્તસ્વરૂપને અનુભવમાં લીધો એણે આખા આત્માને શ્રદ્ધાએ-જ્ઞાને કબજે કર્યો. એ પર્યાય બહાર ... સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! આવા આત્માની જેને ખબર નથી, આવા આત્માની જેને શ્રદ્ધા અને ઓળખાણ નથી, એ ગમે તેવા મોટા કહેવાતા હોય એ બધા ખોટા. આહાહા..!

'એવી રીતે (શ્રી યોગીન્દ્રદેવકૃત) અમૃતાશીતીમાં (૫૮માં શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :–'

ज्वरजननजराणां वेदना यत्र नास्ति
परभवति न मृत्युर्नागतिर्नो गतिर्वा।
तदतिविशदचित्तैर्लभ्यतेऽङ्गेऽपि तत्त्वं
गुणगुरुगुरुपादाम्भोजसेवाप्रसादात्।।

બધા 'જ-જ' નાખ્યા. આ શરીરમાં પણ એવો જ ભગવાન છે, એમ કહે છે. જે તત્ત્વમાં જ્વર નથી એ ટાળવા નથી એમાં. આત્મ ભગવાન, જ્ઞાનાનંદ ભગવાનમાં તાવ કેવો? અને જ્યાં જન્મ નથી. સિદ્ધને તાવ ને જન્મ નથી એમ આત્માને પણ તાવ ને જન્મ નથી. આહાહા..! **'જરાની વેદના નથી,...'** વૃદ્ધાવસ્થા થાય, ઉંમર થાય, ચામડી ઢીલી પડે, ઉઠાય નહિ, પાણી મોઢામાંથી ઝરે, આંખમાં ચીપડા વળે, કાને બહેરાશ થાય. આહાહા..! એવી જરાની વેદના નથી. વૃદ્ધાવસ્થાની વેદના સિદ્ધ પરમાત્મા અશરીરીને નથી. એમ આ ભગવાનઆત્મામાં પણ જરા નથી. એ તો જડની અવસ્થા છે. સમજાણું કાંઈ? વૃદ્ધાવસ્થા તો દેહની છે, આત્માને છે નહિ. સિદ્ધને નથી એમ આત્માને પણ નથી. બરાબર હશે? બધાને હા પડાવે છે. પણ તું ન્યાય તો જો તારા અસ્તિમાં. તું કોઈ હોવાવાળો, સત્તાવાળો પદાર્થ છે કે નહિ? એ પદાર્થમાં શું એના સ્વભાવ છે? એનો સ્વભાવ જ્ઞાન છે, આનંદ છે, શાંતિ છે, સ્વચ્છતા છે, પ્રભુતા છે. અણીન્દ્રિયતા (છે), એવો એનો સ્વભાવ પરિપૂર્ણ છે. એવા પરિપૂર્ણ સ્વભાવમાં આ ક્યાં? આવા ભગવાનમાં આ કેવું? આહાહા..!

જેમ પાણીમાં તેલ પડ્યા છતાં તેલ તો ઉપર જ રહે છે. અંદર પ્રવેશ કરે છે? પાણી તો સ્વચ્છ જ રહે છે. ઉપર તેલના બિંદુ નાખો તોપણ ઉપર રહે. પાણીમાં પ્રવેશ નહિ કરે. એમ અનંતબળનો ધણી ભગવાન પાણીવાળો, તેજવાળો, એમાં આ સંસારને રાગાદિ પ્રવેશ કરતા નથી. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? આવડો મોટો આત્મા, એને બેસતું નથી. બીડી વિના ચાલે નહિ, તમાકુ વિના ચાલે નહિ. જરી કાંઈક માન-અપમાનમાં એક નામે બોલાવે ત્યાં મોળો પડી જાય. ફલાણા ભાઈ કેમ ન કહ્યું? એમ કેમ કીધું? 'પોપટભાઈ' કેમ ન કહ્યું? એમ કેમ ન કહ્યું? 'પોપટ'! આ છે શું? આને મારી હિણપ શું દેખાણી? કે ભાષામાં મોટપ (ન રાખી). એની માં 'પોપટ' કહે તો વાંધો નહિ. નહિ? પણ જો જરીક એને ... એવું જો કોઈક કહે... (તો) આ શું? પણ ક્યાં છો તું પોપટ ને તું ક્યાં છો ... કાંઈ છે નહિ. આહાહા..! તારામાં જરા-ફરા છે નહિ. શરીર જ નથી એને વળી શરીરની અવસ્થા ક્યાંથી લાવવી અંદર? એમ કહે છે. આહાહા..!

'મૃત્યુ નથી,...' ઓલામાં જન્મ નાખ્યું હતું એટલે મૃત્યુ નથી. મરે કોણ? સિદ્ધ મરે? સૂર્ય મરે? આવે છે ને. આ સૂર્યનું કોઈએ સ્નાન કર્યું? સાંજે આથમી જાય તો મરી ગયો લાગે છે સૂર્ય, એમ કહ્યું? સાંજે આથમી જાય તો મરી ગયો સૂર્ય. કરો સ્નાન. આ જ્યાં શરીર છૂટે તો કહે, મરી ગયો. કરો સ્નાન. એવું છે. મરે કોણ? સમજાણું કાંઈ? સિદ્ધ મરે

નહિ, દ્રવ્ય મરે નહિ અને દ્રવ્યની પર્યાયવાળો મરે નહિ. જીવતી જ્યોત ચૈતન્ય ભગવાન, એને મરવું શું? આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

એને **'ગતિ કે આગતિ નથી,...'** ગતિ એટલે જવું અને આગતિ એટલે ગતિમાંથી પાછું ફરવું. એવું એને નથી. સિદ્ધને થઈ ગઈ એ થઈ ગઈ ગતિ, હવે છે નહિ. હવે જાવું ક્યાંય નથી ને આવવું નથી. આહાહા..! એમ આ આત્મામાં પણ ગતિ-આગતિ નથી. ક્યાંય કોઈ ગતિમાં ગયો અને એ ગતિમાંથી આવ્યો, એવું આત્મામાં નથી. એવા આત્માને સ્વીકારનારા ધર્મીને પણ ગતિ-આગતિ નથી. મનુષ્યગતિમાં સમકિતી છે? ના. દેવલોકમાં જાય છે. ના. ભારે. ભગવાન ચૈતન્યપ્રભુ અનાકુળ આનંદનું સ્વરૂપ જેનું, એમાં દૃષ્ટિ જ્યાં સ્થપાણી એ ક્યાં ગતિ કરે અને ક્યાં ગતિમાં જાય પાછો? જ્યાં છે ત્યાં છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

'તે તત્ત્વને અતિ નિર્મળ ચિત્તવાળા પુરુષો,...' જુઓ! એવા તત્ત્વને અતિ નિર્મળ ચિત્તવાળા પુરુષો **'શરીરમાં રહ્યા છતાં પણ,...'** છે ને **'ऽङ्गेऽपि'** શ્લોકમાં હતું. ત્રીજા પદમાં. શું કહેવું? વળી કહે છે કે શરીરમાં નથી. સમજાવવું શી રીતે? આહાહા..! **'શરીરમાં રહ્યા છતાં...'** એટલે ક્ષેત્રમાં એમ લાગે કે જાણે આ શરીરમાં છે. એમાં રહ્યા છતાં પણ **'ગુણમાં મોટા એવા ગુરુનાં ચરણકમળની સેવાના પ્રસાદથી...'** આહાહા..! સંત, મહંત, ધર્માત્મા ગુરુ જેને આત્માની ગુરુતા પ્રગટ થઈ છે. જેને અંતરમાં ભગવાન એવો ગુરુ જ્ઞાનાનંદથી ભરેલો, એવી દશામાં ગુણની ગુરુતા પ્રગટ થઈ છે. આહાહા..! ગુણની મોટપ પ્રગટ થઈ છે. આ પદવીની મોટપ નથી કહેતા? જરીક આપે ત્યાં... આહાહા..! શું કહેવાય તમારે? જે.પી. પૂંછડા આવે ને જે.પી.ના કે આહાહા..! મોટો છે બહુ. આને આ પદવી આપી, આને આ પદવી આપી. પદવી જ કેવી? ન્યાં ક્યાં ગરી ગયો તો એ પદવીમાં? આહાહા..!

કહે છે, **'ગુણમાં મોટા એવા ગુરુનાં...'** ભાષા–વ્યાખ્યા આવી કરી. **'ગુણમાં મોટા એવા ગુરુ...'** પોતાના આત્માની આનંદની, જ્ઞાનની, ધર્મની દશા–પરિણતિ જેને ઘણી ઊંચી થઈ ગઈ છે એવા ગુણમાં મોટા. ગુણ શબ્દે એની પર્યાય. એ તો ગુણ છે. એની નિર્મળ પર્યાયમાં પોતાથી જે મોટા અધિક છે **'એવા ગુરુનાં ચરણકમળની સેવાના પ્રસાદથી...'** કારણ કે એવા ગુરુ આત્માની વાત કરે છે. આવો આત્મા તું છો એને માન, અનુભવ. એના ઉપદેશમાં આ હોય છે, કહે છે.

મુમુક્ષુ :– 'મીઠાભાઈ'ની વાત આવી એના જેવી છે.

ઉત્તર :– એ ક્યાં આવી છે આમાં? શું કીધું?

મુમુક્ષુ :– 'મીઠાભાઈ'ની વાત તો ઉડાડી દેવાની છે.

ઉત્તર :– .. એમ કરીને ઉડાડી દેવાની. આહાહા..!

મોટો પ્રભુ, એવી જેને આત્માની દશામાં નિર્મળતા જેને ગુરુ એટલે વધી ગયેલી છે. એ પદવીમાં જે આવ્યા, ગુણમાં ગુરુ થયા એ પદ્વીમાં આવેલા, એમના ચરણકમળની સેવા.

લ્યો! ચરણ એટલે પગ દાબવા હશે? પાઠ તો આ છે. એના સમીપમાં એણે કહ્યું એવું સંઘર્યું. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! કીધું ને? 'કુંદકુંદાચાર્યે'. અમારા ગુરુ અંતર નિમગ્ન હતા આહાહા..! એમણે અમારા ઉપર મહેરબાની કરી. પ્રસાદી. અનુગ્રહ કરીને પ્રસાદી આપી છે. સમજાણું કાંઈ? સત્યનારાયણની કથામાં આવે છે ને? છેલ્લે શું કહેવાય ઇ? પ્રસાદી. પ્રસાદી નહિ બીજું કાંઈક કહે છે. પ્રસાદ. એ પ્રસાદ ન લીધો તો .. એવું આવે છે એમાં. એટલે શું ઓલા સાંભળનારા હોય એ છેક સુધી બેસે. એવા હેતુથી. સત્યનારાયણની કથા આવે છે ને? અમે સાંભળી છે. અમારા 'પાલેજ'માં. બ્રાહ્મણ બોલે. એમ કે આ પ્રસાદ લીધા વિના ફલાણી બાઈએ. કોઈક નામ આવે છે ખરું. 'લીલાવતી' કે એવું નામ. મેં તો ઘણા વર્ષ પહેલા સાંભળ્યું હતું. ઘણા વર્ષ પહેલાની વાત છે આ તો. 'પાલેજ'માં સાંભળ્યું હતું 'પાલેજ'માં. એમાં એક છોકરો ... એણે માંડી હતી સત્યનારાયણની કથા. એણે આ પ્રમાણે પ્રસાદ લીધા વિના ગઈ (તો) એનો ધણી મરી ગયો, એનું આમ થયું, તેમ થયું. વહાણ ડૂબ્યું. વહાણ ડૂબ્યું. આવા ગપ્પે ગપ્પા. એ પ્રસાદી આ. ધર્માત્માએ આત્માની આનંદની પ્રસાદી કરી અને એને સાંભળીને ધારી નહિ એના વહાણ બૂડ્યા, એમ કહે છે. ઓલાનું-ધૂળનું અહીં શું કામ? સત્યનારાયણની કથા સાંભળી છે ને? ત્યાં 'નાગ્નેશ'માં આવતી હશે. આહાહા..! નારાયણ તો આ ત્રિકાળી સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પોતે સત્યનારાયણ, નરનો નારાયણ થાય એવી એનામાં તાકાત છે. એવા સત્યનારાયણની કથા સાંભળ્યા વિના કોરો જાય તો એના વહાણ બૂડે, એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :– .. બરાબર ફીટ થઈ ગયું.

ઉત્તર :– આ તે દિ' સાંભળેલી. વહાણ બૂડ્યું એમ કહે.

મુમુક્ષુ :– પાંદડા થઈ ગયા.

ઉત્તર :– પાંદડા થઈ ગયા. વહાણમાં માલ લઈને ભર્યા હતા એ પાંદડા થઈ ગયા.

મુમુક્ષુ :– શું ભર્યું હતું એના પાંદડા થયા?

ઉત્તર :– માલ. માલ ભર્યો એના પાંદડા થઈ ગયા. એય..! 'નેમિદાસજી'! સાંભળ્યું નથી? કથા તો સાંભળવા તો ગયા હશો. કોઈક વૈષ્ણવમાં થાતી હોય.. આહાહા..!

'એવા ગુરુનાં ચરણકમળના સેવાના પ્રસાદથી...' લ્યો! એ શરીરમાં રહ્યા પણ ભગવાન દેવ-ગુરુની કૃપાથી અને ગુરુની સેવાથી. આહાહા..! લ્યો! ઠીક! એને અનુભવ... બાપુ! પ્રભુ! તારો એવા આત્મા છે. સિદ્ધ સમાન જ તારું સ્વરૂપ છે. 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' આ સિદ્ધની વ્યાખ્યા આવે છે પણ તું સિદ્ધ સમાન જ છો. એમ કરીને શરીરમાં અનુભવે છે. એને સિદ્ધ સમાનનો આનંદ આવે છે. થોડો ભલે હો. એને અહીંયાં ધર્મી કહેવામાં આવે છે. ટીકા કહેશે... (શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)